

En vooral: ze 'worden (eindelijk) eens aangesproken op een recht, in plaats van op een probleem. (...) Het ontspannende van die momenten, de mogelijkheid om even de miserie te vergeten, is heel belangrijk.' (*Art 23 Cultuurparticipatie*, p. 25) Een laatste vaststelling is dat kunst maken en kunst smaken elkaar versterken.

Honger

Hoewel mensen met een laag inkomen niet noodzakelijk laaggeschoold zijn en vice versa, herken ik de bevindingen van Miek Rijsbosch. Natuurlijk kan je allerlei kritische bedenkingen formuleren bij de lichtjes euforische conclusies: dat de culturele elite altijd wel nieuwe distinctiemechanismen zal ontwikkelen (Bourdieu); dat het paternalistisch is om 'onze' cultuur ('die cultuur die zonder subsidies allang van de aardbodem zou zijn verdwenen' dixit Walter van den Broeck) op te dringen aan mensen die daar tot voor kort nooit om vroegen; dat de kunsten toch altijd maar een minderheid van de bevolking zullen aanspreken; dat al deze inspanningen nooit meer dan een lapmiddel kunnen zijn zolang men de oorzaken van armoede en uitsluiting niet aanpakt. Ja, ja, ja en nog eens ja. Maar daar staat tegenover dat je iets moet kennen vooraleer je ervoor (of tegen) kan kiezen en dat het volstrekt ondemocratisch is om de keuzemogelijkheden van bepaalde groepen mensen te beperken. Het devies is dan ook: een optimale kennismaking met een diversiteit aan artistieke en culturele uitingen mogelijk maken, zodat de betrokkenen kunnen vergelijken en uiteindelijk misschien ook een persoonlijke keuze kunnen maken.

In Open School Leuven organiseren we twee soorten cursussen rond kunst en cultuur, die zich allebei richten op laaggeschoolde volwassenen met geen of weinig ervaring met kunst. In de eerste cursus komt een vijftiental mensen een heel jaar lang wekelijks een hele voormiddag naar de les of naar één of andere culturele activiteit: theater, dans, opera, concert, tentoonstelling, stadsbezoek, interculturele ontmoeting, literatuur, film,... Het is de bedoeling dat de cursisten voldoende culturele en andere competenties verwerven om zich na twee cursusjaren zelfstandig te kunnen oriënteren in het aanbod, keuzes te maken en deel te nemen aan het culturele leven dat hen persoonlijk aansprekt. De meeste mensen die deze cursus aanvatten, willen jaar na jaar terugkomen. Om voldoende kansen te geven aan nieuwe cursisten, beperken we de maximum deelname echter tot twee jaar. Doorheen de jaren is er dan ook een

zelfstandige, slechts op afstand begeleide cultuurgroep van ex-cursisten ontstaan. De doorstroming naar andere vormingsinitiatieven rond kunst en cultuur is beperkt, vooral omwille van financiële en sociale redenen: minder mogelijkheden tot groepsvorming, angst om tussen overwegend hogeschoolden terecht te komen (wat de realiteit is in een universiteitsstad als Leuven).

De tweede cursus richt zich op mensen die zich inschrijven via een buurthuis en een diensten- en ontmoetingscentrum voor alleenstaande kansarmen. De meesten van hen staan dagelijks voor de uitdaging om het hoofd boven water te houden. Gedurende een hele tijd op regelmatige basis les volgen is haast onmogelijk omwille van allerlei tegenslagen en/of dwingend afspraken op vlak van gezondheidszorg, rechtspraak, huisvesting, arbeid, enz. Elk jaar opnieuw is het dan ook zoeken naar een geschikte formule waarin deelname aan culturele activiteiten gekoppeld wordt aan de verwerving van culturele competenties. Een beperkt aantal intensieve initiatieven, gespreid over het jaar, lijkt te werken. In de mate van het mogelijke stellen we een volledige dag in het teken van een bepaalde culturele activiteit. Zo werd onlangs het bezoek aan de theatervoorstelling *Midzomernachtsdroom* (Dirk Tanghe, De Paardenkathedraal) voorafgegaan door een hele namiddag 'voorbereiding' die die ene voorstelling ruimschoots oversteeg. Behalve informatie over het verhaal, de personages, Shakespeare en de evolutie van het theater door de eeuwen heen (gekoppeld aan informatie over de ruimte van de stadsschouwburg en de aan het theater verbonden gedragscodes vandaag, want voor enkele mensen was het hun allereerste theaterbezoek) kregen de cursisten impulsen om hun verbeelding te laten werken: hoe zouden de personages gekleed zijn?, hoe zouden ze spreken? (we hadden enkele tekstfragmenten om mee te experimenteren bij de hand), zou er muziek gebruikt worden?, hoe zal men de verschillende locaties verbeelden? Op die manier kwam de diversiteit aan mogelijke referentiekaders en eraan gekoppelde verbeeldingen op een zeer geanimeerde en concrete manier ter sprake. Na zo'n namiddag intensief werken hadden de cursisten werkelijk honger naar de voorstelling en was het goed dat ze die meteen na de gezamenlijke broodmaaltijd konden stillen.

Kwantitatief stellen deze praktijkervaringen niet veel voor - niet in de context van de basiseducatie en nog minder in die van het theater -, maar als kwalitatieve cultuurparticipatie kan het tellen. Dat beide initiatieven

beantwoorden aan een wezenlijke behoefte blijkt niet alleen uit het feit dat deze mensen blijven komen, maar ook uit de inspanningen die sommigen daarvoor over hebben: om half acht 's morgens de bus nemen om - na één of twee overstappen - om negen uur in de les te zijn, met de (volwassen) kinderen onderhandelen over een andere opvang voor de kleinkinderen tijdens de les- of uitstapmomenten, 's nachts de reclamefolders in de advertentiebladen stoppen wanneer die de dag na een les of uitstap moeten gebust worden.

Misverstanden

Publieksverbreding, publieksparticipatie, sociale mix: in korte tijd zijn het hot items geworden in politieke, artistieke en sociale kringen. Met de beste bedoelingen - en soms ook om te scoren - worden allerlei stellingen geponeerd en taken gesteld. In wat volgt wil ik vanuit elf jaar praktijkervaring in de basiseducatie enkele misverstanden aankaarten.

1. Vermijd het rode pluche en de hoge trappen van de cultuurtempels

Arne Sierens vermeldde de ruw verbouwde ruimte van het Nieuwpoorttheater als een vorm van laagdrempeligheid (*Debat: publieke mix*, 3de editie *d'ici et de là-bas/van hier en ginder*, de bottelarij, 7 december 2001). 'Ik vind dat jullie met de Bourla op de verschrikkelijkste plek zitten om in Vlaanderen theater te maken. De Bourla is heel nauw verbonden met de verwachtingen van een burgerlijke elite', zegt Luk Van den Dries tegen Stefaan De Ruyck van Het Toneelhuis (*Wie slaapt vangt geen vis*, p. 158). De imposante cultuurpaleizen vormen inderdaad een drempel voor de meeste van onze cursisten, maar het geeft hen tegelijk een goed gevoel om die drempel - letterlijk en figuurlijk - te overschrijden: omwille van het gevoel 'erbij te horen' (bij 'de samenleving', maar meer nog bij de burens of de eigen kinderen, die hier al wél geweest zijn), omwille van de relativering (veel mensen doorzien heel snel het 'showgehalte' van zo'n gebouw), omwille van het esthetisch genot dat een monument schenkt. Het grootste probleem van de klassieke schouwburgen is het grote aantal minderwaardige plaatsen in combinatie met het abonnementensysteem. Occasionele schouwburgbezoekers - en dat zijn lang niet alleen laaggeschoolden - reserveren meestal te laat om een goede plaats te bemachtigen. Mensen met een laag inkomen zijn bovendien hoe dan ook gedoemd om de minderwaardige plaatsen te